

MAKALE HAKKINDA

Geliş : Ocak 2012

Kabul: Mart 2012

AT KILI RAKU TEKNİĞİ

HORSE HAIR RAKU TECHNIQUE

Ensar Taçyıldız^a

ÖZ

Raku seramik yüzeylerde heyecan verici renk değişimleri yaratan hızlı ve düşük dereceli popüler bir pişirim tekniğidir. Bu teknik keşfedildiğinden beri, dünyanın pek çok ülkesinde seramik sanatçıları tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Geleneksel raku prosesi yıllar boyunca çok fazla değişiklik göstermemiştir. Ancak günümüzde seramik sanatçıları farklı teknik ve malzemeler kullanarak geleneksel rakunun dışında yeni teknikler geliştirmişlerdir. Bu tekniklerden biri horse hair (at kılı) rakudur. Horse hair raku sır gerektirmeyen bir tekniktir. Ancak istenirse kullanılabilir. Teknik olarak, daha önce bisküi pişirimi yapılmış seramik parça fırına yerleştirilir ve yaklaşık 950–1050 °C aralığında hızlı bir şekilde pişirilir. Pişirme işlemi tamamlandığında, seramik parça sıcak fırından metal bir maşayla alınır ve refrakter bir raf veya tuğla üzerine koyulur. Sonra at kılları açık renkli bisküi parça üzerine atılır. Yanan kıllar parça üzerinde kalıcı ve heyecan verici izler bırakır. Bu çalışmada, geleneksel raku- at kılı rakunun tarihsel gelişimi, özellikleri gözden geçirilecek ve kendi çalışmalarından örnekler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Raku, At Kılı Raku, Raku Pişirimi

ABSTRACT

Raku is a popular low-temperature, fast-firing process that yields exciting, chance surface effects on ceramic ware. Raku firing technique has widely been used in many countries of the world by ceramic artists, since then discovered. Not much has changed with the traditional raku process over the years. But today, the use of different techniques and material by ceramic artists has developed new technique except than the traditional raku. One of these techniques is horse hair raku. Horse hair raku is a technique which requires no glaze. But if desired, it can be used. As a technique, the pieces of ceramic that has previously been bisque fired, is placed in the kiln and fired quickly about 950-1050 °C. Once the firing is done, ceramic piece is removed from the hot kiln with metal tongs and set upon a refractory shelf or brick. And then stands of horse hair are draped onto the surface of the light-bisque ware. The burning hair leaves its mark permanently and exciting change surface effect on the ceramic ware. In this study, historical development and specification of traditional raku-horse hair raku will be overviewed and example of my own work will be given.

Key words: Raku, Horse Hair Raku, Raku Firing

^aUzman, Anadolu Üniversitesi, etacyild@anadolu.edu.tr

GİRİŞ

Raku seramikler, pişirim tekniği açısından diğer seramiklere göre oldukça özel bir yere sahiptir. Raku seramikler, kökeni Japonya olan ve 16. yüzyıla dayanan, seramikte hem bir sitil hem de bir pişirim tekniğidir. Japon raku çay kaseleri ilk olarak geleneksel çay seremonilerinde kullanılmıştır. Çay seremonilerinde kullanılan fincanları, kupaları yapan ustalar çok önemlidir. Öyle ki çay içildikten sonra çay kaseleri, zarif bir şekilde ters çevrilir kaseyi yapan Japon ustanın imzası gözden geçirilir. Seramikçiler tarafından şekillendirilmiş meşhur çay kaseleri onur verici olarak kabul edilmiş ve kabul görmüştür.

Günümüzde, geleneksel raku birçok seramikçi tarafından yapılan, ancak yine de üzerinde ustalaşılması zor olan bir tekniktir. Raku prosesi yıllar boyunca çok fazla değişiklik göstermemiştir. Geleneksel raku, tasarlanmış ürün şekillendirilip kurutulduktan sonra, bir fırına yerleştirilerek bisküvi pişirimi yapılır ve ardından sırlanır. Daha sonra, yüksek derecede ve daha uzun sürelerde pişirilen seramiklerin aksine, raku olacak parçalar yalnızca bir iki saat süreyle 950–1050 °C aralığında hızlı pişirime tabi tutulur. Bu pişirimle seramik parça kendine özgü gözenekli bir yapı kazanır ve sır düşük dereceli parlak renklerden oluşur.

Pişirme işlemi tamamlanır tamamlanmaz, raku yapılacak parça sıcak fırından alınır ve içi talaş, kağıt, mısır püskülü gibi yanabilen maddelerle dolu metal kap içine yerleştirilir. Böylece seramik parça yaklaşık 30- 40 dakika süreyle redüksiyona tabi tutulur. Sonra metal kaptan çıkarılarak suya atılması ya da parçanın metal kap içerisinde soğuyuncaya kadar bekletilmesi ve son olarak da parçanın yüzeyinin

temizlenmesi işleminden oluşur (Riegger, 2000; Garden, 2011).

Ancak zaman içerisinde geleneksel raku tekniğinde malzeme ve teknikte yapılan değişikliklerle oil raku, naked raku ve at kılı raku gibi raku türleri ortaya çıkmıştır. Geleneksel raku tekniğinde yukarıda bahsedilen süreçler izlenmesine rağmen, at kılı raku süreç olarak kısmen benzerlik gösterse de kullanılan malzeme, yüzey özellikleri bakımından oldukça farklılık gösterir. At kılı raku tekniğinin geçmişi, geleneksel raku tekniği kadar eski değildir. Ancak son zamanlarda birçok seramik sanatçısı tarafından tercih edilen bir teknik haline gelmiştir.

Bu çalışmada, raku-at kılı raku tekniği uygulamalı olarak detaylı bir şekilde ele alınacak ve kendi çalışmalarımından örnekler verilecektir.

RAKUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

Raku Japonca bir kelime olup, hoşlanma, mutluluk ya da rahatlık anlamına gelmektedir. 1580'de ilk defa çömlekçi Cociro'nun bu tür kapları ürettiği düşünülmektedir. Cociro, düşük dereceli bir proses olan raku tekniğini geliştirmiştir. Seramik parçayı doğrudan sıcak fırına yerleştirmiş ve üzerindeki sır eridiğinde, parçayı sıcak fırından alarak dış ortamda soğutmaya bırakmıştır(Peterson, 2011). Raku seramiği; ilk kez babası Koreli bir seramik ustası, annesi Ameya adında bir Japon olan Cociro tarafından yapılmıştır. Raku, adını Cociro'nun oğlu Cokey'e babasının anısı için Şogun Hideyoşi tarafından sunulan altın bir mühürden alır(Başkaya,2006). Sonuç olarak raku, Cociro ailesine verilmiş bir unvan olmuştur. Bugün, raku ailesi geleneksel Cociro çömlek yapımı, usta Raku Kichizaemon XV

tarafından devam ettiriliyor. 1940 yılında, İngiliz çömlekçi Bernard Leach yayınlamış olduğu bir çömlekçi kitabının girişinde raku prosesini tanımlamıştır. 1948 yılında, Amerikalı çömlekçi Hal Riegger raku prosesi ile ilgili denemelere başlamış ve ardından 1958 yılından itibaren, bu tekniği hem sınıflarda hem de workshoplarda öğretmiştir. Ayrıca 1960 yılında Amerikalı çömlekçi Paul Soldner raku kaplar üzerinde denemelere başlamış ve rakuyu yalnızca geleneksel çay seremonilerinde kullanılır olmanın dışına çıkarmıştır. Hem Riegger'e hem de Soldner'e batıda gayri resmi olarak rakunun babası ünvanı verilmiştir (Peterson, 2011).

Geleneksel rakunun tarihçesi net olmasına rağmen, at kılı rakunun tarihsel gelişimi konusunda kesin bir bilgi yoktur. Ancak ilk kez 1980 yılında üçüncü kuşak bayan bir çömlekçi olan Amerikalı Acoma Pueblo tarafından rastgele bulunmuştur. Çömlekçi sıcak bir çömlek parçasını kaldırmak için eğildiğinde, saçları çömlek parçasına değerek yanmış ve yanan saçın bıraktığı karbon izleri çömlek üzerinde kalmıştır (Kittlerson, 2011). Bunun sonucu olarak, bu teknik çömlekçiler arasında yayılmış ve günümüzde de seramik sanatçıları tarafından yaygın olarak kullanılır olmuştur.

AT KILI RAKU UYGULAMALARI

Geleneksel raku tekniği seramik yüzeylerde heyecan verici renk değişimleri yaratan hızlı ve düşük dereceli popüler bir pişirim tekniğidir. Bu eski tekniğin batı uygulamaları amaca bağlı olarak, doğuda uygulananlardan farklıdır. Ancak rakudan elde edilen sonuçlar; kişiye vermiş olduğu haz ve güzellik açısından hala sonsuz bir çeşitlilik sunmaktadır(Watkins vd., 2006). Bu nedenle, sürekli olarak bu teknik üzerinde yeni malzeme ve teknik araştırmalar yapılmaktadır. Bunun sonucu olarak son zamanlarda at kılı raku tekniği ortaya çıkmıştır.

Raku yapılacak seramik parçanın şekillendirileceği çamur çok önemlidir. "Geleneksel raku'da genellikle stoneware çamur kullanılmakla beraber... bazı çamur bünyeler %30-40 hatta % 50 oranında kum ya da şamot içermektedir... Genellikle çamur reçetelerinde bünyenin ısıl şoka dayanımını artırmak için % 10-20 oranında talk ve magnezyum silikat kullanılmaktadır"(Filiz ve Şölenay,2010, s.309). Genellikle işin niteliğine göre bu tür reçeteler çeşitli kaynaklarda verilmekle beraber, "raku bünyeler için yalnızca bir sınıflandırma yapılabilir. Bu anlamda çömlekçi raku yapacağı parçayı hangi yöntemi kullanarak şekillendireceğine karar vermeli ve bünye seçimini buna göre yapmalıdır. Basit bir kural vermek gerekirse, plastisitesi yüksek olan bünyeler çömlekçi tornasında ve plastisitesi daha az olan bünyeler elde şekillendirilmede kullanılmalıdır" (Chappell, 1997). Anca, bu çalışmada kullandığım stoneware çamurlarına şekillendirme türüne göre %20 kaolinitik kil ve % 10 talk ilave edilmiştir.

At kılı raku sır gerektirmeyen bir tekniktir. Ancak istenirse kullanılabilir. Teknik olarak, yukarıda da belirtildiği gibi geleneksel rakuda kullanılan bünyelerle aynı özellikleri taşıyan, termal şoklara dayanıklı gözenekli bir bünyeden şekillendirilmiş ve daha önce biskü pişirimi yapılmış seramik parçanın gazlı ya da elektrikli fırına yerleştirilmesi ile işe başlanır. At kılı raku yapılacak parçalar yaklaşık 950–1050 °C aralığında hızlı bir şekilde ısıtılır. Isıtma işlemi tamamlandığında, ısıya karşı güvenlik önlemleri alındıktan sonra, seramik parça Resim 1 'de görüldüğü gibi, sıcak fırından metal bir maşayla alınır ve refrakter bir raf veya tuğla üzerine koyulur. Sonra Şekil 2' de görüldüğü gibi, at kılıları açık renkli biskü parça üzerine isteğe göre istenilen bölge ve yönde, yoğun veya seyrek olarak uygulanır. Gözenekli ve sırsız yüzeyli parça üzerinde,

ısının etlisiyle yanan kıllar parça üzerinde kalıcı ve heyecan verici izler bırakır. Bu işlemden sonra seramik parça hava akımının yoğun olmadığı bir ortamda ya da metal bir kap içinde soğumaya bırakılır. Soğuyan parça yıkanarak üzerindeki külleri temizlenir ve kurutulur. Hazır hale gelen seramik parça isteğe bağlı olarak bu haliyle ya da parlatılarak kullanılır. Bu işlemlere ait aşamalar Şekil 3-4'de ve nihai ürünün görselleri Şekil 5'de görülmektedir.

Şekil 1. Seramik Parçanın Fırından Alınması

Bu teknikte yalnızca at kılı değil aynı zamanda diğer hayvan kılları ve insan saçı da kullanılabilir. Ancak insan saçı kullanıldığında at kılına oranla daha ince ve zayıf etkiler elde edilir. Bu uygulamaya ait görseller Şekil 6 ve 7'de görülmektedir. Bunun yanı sıra hem at kılı hem de insan saçı birlikte kullanılabilir. Bu durumda ve ayrıca kullanılacak saçın boyutuna da bağlı olarak çizgisel veya noktasal farklı etkiler elde edilebilir. Ancak, teknikte dikkat edilmesi gereken en önemli faktörlerden birisi tekniğin uygulanacağı seramik parçanın sıcaklığıdır. Eğer fırından çıkarılan seramik parça çok sıcak olursa, üzerine atılan kıllar birden bire yanarak iz bırakmaksızın uzaklaşır. Bu nedenle seramik parçanın üzerine atılan kılların yanabileceği sıcaklıkta olması gerekir. Tecrübelerime göre, seramik parçanın uygulama anındaki sıcaklığı 750-900 °C aralığında olması gerekir. Unutulmamalıdır ki sıcaklık 750 °C'nin altına düşerse, seramik yüzey üzerinde kıllar yanmaz ve sonuç başarısız olur. Bu durumda işleme baştan başlamak gerekir.

Şekil 2. Kılın Yüzeğe Uygulanması

Şekil 3. Yüzeyin Suyla Temizlenmesi

Ayrıca bu teknikte istenildiğinde sır ya da astar veya bunların birlikte kullanılması da mümkündür. Bu uygulamalara ait görseller Şekil 8 ve 9'da verilmiştir. Buna ek olarak, Şekil 10'da görüldüğü gibi, ağız kısmı geniş olan seramiklerde geleneksel raku ve at kılı rakunun birlikte uygulandığı görülmektedir.

Şekil 4. Yüzeyin Parlatılması

Şekil 5. Kullanıma Hazır Ürün

Şekil 6. At Kılıyla Yapılan Uygulama

Şekil 7. İnsan Saçıyla Yapılan Uygulama

Şekil 6'da görüldüğü gibi, at kılı ile yapılan uygulamada dokular daha belirgin ve nettir. Oysa Şekil 7'de, insan saçıyla yapılan uygulamada dokular ince ve zayıf bir etkiye sahiptir.

Şekil 8. Astar Uygulanarak Yapılan Denem

Şekil 9. Sır Uygulanarak Yapılan Deneme

Şekil 8’de sol taraftaki iki boyutlu formda sinter astar belli bölgelerde uygulanmış, sağ taraftaki vazunun iç kısmı tamamen sırlanmıştır. Bu şekildeki uygulamalarda dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan birisi astar ve sırn bünye ile uyumlu olmasıdır.

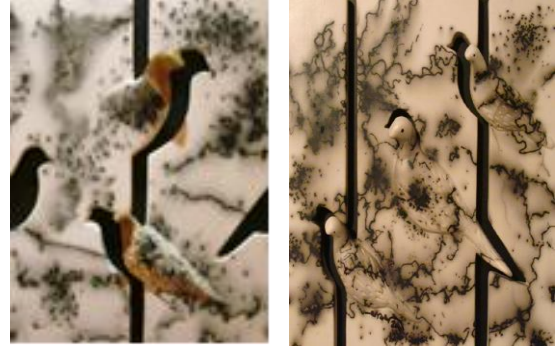

Şekil 10. Geleneksel Raku ve At kılı Rakunun Birlikte Uygulanması

Şekil 10’da görülen vazoda ilk olarak dış yüzeyde at kılı tekniği uygulandıktan sonra, vazo metal bir kap içerisine yerleştirilmiş ve iç kısmına talaş, kağıt parçaları atılarak ağız kısmı fiberle kapatılarak redüksiyon uygulanmıştır. Yaklaşık 10 dakika redüksiyon uygulanan vazunun iç kısmı tamamen siyahlaşmıştır.

Şekil 11. At kılı Raku Tabak ve Çanak

Şekil 12. Kısmen Sırlı ve Sırsız At kılı Denemeleri

SONUÇLAR

Yapılan bu çalışma sonucunda, at kılı tekniğinin bütün aşamaları uygulamalı olarak ele alınmış ve bu teknik kullanılarak birçok uygulama yapılmıştır. Bu uygulamalar sonucunda sırsız, sırlı- sırsız, geleneksel raku- at kılı rakunun birlikte uygulanması sonucunda yüzey özellikleri farklı ürünler elde edilmiştir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde yaklaşık olarak 20-30 yıldır seramikçiler tarafından uygulanan bu teknik, ülkemiz açısından yeni sayılabilir. Bu anlamda da, bu çalışma genç sanatçılara hem yazılı bir kaynak olması, hem de uygulamanın nasıl yapıldığı konusunda yol gösterici olacağı umudunu taşımaktadır.

Raku bünyeler, pişirme sırasında pişirmenin doğasında olan termal şoklara dayanıklı çeşitli killerden hazırlanmalıdır. Ayrıca, düşük derecelerde sinterleşebilen bünyelerin rakuda kullanılmasından kaçınılmalıdır. Çünkü bu bünyeler yaklaşık 1000°C’de sinterleşir ve uygulama sırasında seramik parçaların kırılmasına neden olabilir. Bu nedenle raku bünyeler termal şoka dayanıklı ve gözenekli bir yapıda olmalıdır. Termal şoka dayanımı artırmak için bu çalışmada olduğu gibi, çamura

termal şoka direnci artıran maddeler katılarak kullanılmalıdır.

Bu teknikle elde edilen ürünler genellikle sırsız ve gözenekli bir yapıya sahip olduklarından, içerisine sıvı koyulmaksızın yalnızca dekoratif amaçlı kullanılmalıdır. Çünkü içerisine sıvı koyulduğunda sıvıyı dışarı sızdırabilirler.

KAYNAKÇA

Chappell, J., (1997), The Potter's Complete Book of Clay and Glazes, New York, : 96

Filiz, S., Şölenay, E., (2010), Raku Pişirim Tekniği ve Farklı Etkiler Veren Naked Raku, 4. Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu, Eskişehir, :309

Başkaya, M., (2006), Muğla Yöresindeki Bacaların Raku Dokulu Seramik Yorumları, Sanat, (13): 97

Garden, Tiffany (2011), What is Raku, http://www.ehow.com/about_5047803_raku.html#ixzz1LNzHa41x, (1.9. 2011)

Linda K., Horse Hair Pottery, <http://www.earthenhorsepottery.com/History.htm>, (15. 11. 2011)

Peterson, B., (2011), History of Raku, http://pottery.about.com/od/firingthekiln/ss/raku_firing.htm, (5.9. 2011)

Riegger, H., (2000), Raku Then and Now, Ceramics Monthly, 48(7):120

Watkins, James C., Wandless., Paul, A., (2006), Alternative Kilns & Firing Techniques, Lark Books, A Division of Sterling Publishing CO., INC., New York-London, :13